

Vanalt Võromaalt teedä sannasõnnu

Sanna minek ja tulök

Sanna sisse minnen teretedäs sanna: *Jummal sisse, sannakõnõ*. Ku tuud ei üldä, tulõ kurat kah sanna.

Ku sannan rahvast joba iin om, ütlas tulõja: *Jummal sekkä!* vai: *Jummal seltsi!* Sannanolõja vastasõ: *Jummal tarvis!* vai *Avita Jummal!* vai *Jummal hää miis!* vai *Esi ka sekkä!*

Edimese lõunõ hiitjä nimmas: *mõro vällä, makus sisse!* Edimene leil lasti ussõst vällä, et mõro tõtõst vällä lännü.

*Mõru valla, makus sisse,
Karm poisõ katsu sisse.*

Sannast är minnen tennäti sanna: *Aitüma, sannakõnõ!*

Setomaalt: kui saunast tullakse, heidetakse rist ukse peale ja loetakse:

*Jummal jäägu jälile, Essu astku asõmõlõ!
Mi saunast vällä, soekõnõ sanna, puhta Pühä Maarja.*

Läte: raamatu Eesti loitsud lk 275 ja Kuis vanal Võromaal eleti .

ERA II 35, 558 (23) < Põlva khk., Koiola v., Adiste k. - Richard Viidebaum < Eva Plakso, 75 a. (1931) Sisestas USN, kollatsioneeris Mare Kalda

Kui vana' naise' sanna lätsivä, ütlivä:

Aituma jumalale! Aituma taivatse esäle! Aituma sannakütjale! Aituma viituuja! Aituma vihahaudjalle!

E 55046 (5) < Kanepi khk., Kooraste v., Kella k. - August Voldemar Kõrv < Johan Kõrv, 54 a., Jette Kõrv, 46 a. (1924) Sisestas USN, kontrollis ja redigeeris Mare Kõiva 2005

Sauna minnes (õeldi): "Jumal sekkä!" - "Jumal tarvis!" ehk "Avita Jummal!"

RKM II 135, 577 (b) < Urvaste khk. - Maie Ruga, Antsla Keskkooli 6. kl. õpilane (1961) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2007, kontrollis Mare Kõiva 2007

Sauna minnes õeldi: Jummal sekkä saunakest!

Saunast tulles õeldi: Jumal olgu sinuga!

RKM II 135, 655 (3) < Urvaste khk., Antsla - Külli Neeme, Antsla keskkooli õpilane < Olga Hiller, 64 a. (1961) Sisestas Salle Kajak 2005, kontrollis Mare Kõiva 2007

Sauna minnes õeldakse: „Jumal sekka, saunakesest, taevaisa tarekesest.“

Saunas olles üteldakse: „Aituma saunasõojale, saunakütjale.“

RKM II 290, 401 (7) < Vastseliina khk., Ala-Hanikase k. - Lilia Briedis < Alfred Ojaperv, 66 a. (1972) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2006, kontrollis Mare Kõiva 2008

Saunamineja ütles "Jumal sekka!" Vastu õeldi "Hää mees!"

RKM II 364, 182 (17) < Vastseliina khk., Räbo k. < Sute k. - Kristi Salve < Hilda Piirisild, 75 a. (1980) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2007, kontrollis Mare Kõiva 2008

Mõnikord mõni läts sanna, üteli:

„Jummal sekka, sannakene!“

RKM II 364, 189/90 (19) < Vastseliina khk., Mära k. - Kristi Salve < Helena Pant, s. 1899 (1980) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2007, kontrollis Mare Kõiva 2008

Kui sanna tulli, üteldi: „Jummal sekka, sannakene!“ Pärast tennäti: „Suur tenno sannakütjale!“

ERA II 160, 449 (5) < Vastseliina khk., Vastseliina v., Vana-Saaluse as., Laane t. < Vastseliina khk., Luhte k. - Ija Daniel < Miina Toom, s. 1871 (1937) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Kadi Sarv, parandas Maarja Oras

Ku viimäne sannast vällä tulõ, sõs tege risti sanna ussõ pääle ja ütles: "Jummal, essä jää jälilõ ja astu esi asõmalõ."

E VIII 4 (8) < Rápina khk. - M.J.Eisen < E.H. Sisestas Pille Parder 2003

Kui vanasti saunalavalt vihtlemast tuldi, visati veel leili ja õeldi: "Jeesus jäägu jäljile, Maarja ostku asemele!"

Ennast viheldes õeldi sagedasti: "Äitäh, Jeesuke, äitäh sauneleilike!"

Ülelepea hüüti saunas vihtlemise ajal tihti Jeesust appi.

Sellele, kes teist vihtleb, õeldakse vihtlemise ajal: "San sõojale, viha vihtlejale, veetoojale!"

Saunast välja tulles tehakse rist saunaukse ette, siis ei pääse Vanapagan vihtlema.

RKM II 12, 689 < Röpina khk., Röpina v., Kuuksi k. - Samuel Kütman < oma mälest. järele (1947) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2005

Astub sauna uustulnuk on meoks saanud: "Jumal sekka!" hüüda. See tähendab seda, ei astu siis paha vaim sanna.

RKM II 210, 181 (56a) < Röpina khk., Rasina v., Matsisaare k., Kagova t. - Mall Proodel < Ida Poska, 84 a. (1966) Sisestas Salle Kajak 2006, kontrollis Mare Kõiva 2007

Kui mina lats olli, siis kes sannan olli, siis üteli:

Jumal sekka!

Kes sannan olli, üteli vasta:

Jumal ää mees!

RKM II 347, 135 (29) < Röpina khk., Leevaku k. - Mall Hiimäe < Leida Häidson, s. 1907 (1980) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Mare Kõiva 2008

Kui võõrasse sanna lätt, siis üteltas: "Jummal sekka!"

Vasta üteltas: "Jummal hää miis!"

RKM II 348, 12 (2d) < Röpina khk., Tooste k. - Erna Tampere < Reisaare tütar, 62 a. (1980) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Mare Kõiva 2008

Sauna mindi, sis öeldi: "Jumal sekka!" Vastati: "Jumal hea mees." Seda ma mäleta vanaemast.

RKM II 396, 70 (15) < Vönnu khk., Aruaia k. < Röpina khk., Jöopera k. - Sirle Pent < Helju Haljaste, 52 a. (1986) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2007, kontrollis Mare Kõiva 2009

Alati üteldi, kui sauna mindi: „Jummal sekka!“

RKM II 413, 59/60 (5) < Puhja khk., Pombre k. < Röpina khk. - Kadri Peebo < Alfei Kirilov, s. 1907 (1988) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2008, kontrollis Mare Kõiva 2009

Kui ma sanna lätsi, keegi oli enne sannan, sis ütli: „Jummal appi!“ Vastati: „Avita Jummal!“

ERA II 262, 646 (43) < Röpina khk., Veriora v., Kirmse k. - Daniel Lepson < Jaan Karpson, 82 a. (1939). Sisestas Pille Parder 2002

Kui sanna mindäs, sis üteldäs "Jummal sekka," vasta üteldäs, "Jummal hää miis," tuuga hirmutatud vanakurä sannast vällä. Kui sannast vällä tuldas, sis tetäs sanna käega rist ja üteldäs, "Jummal essäke pühä vaimukö," sis ei oli hirmo et vanakuri sanna elatsõma tulö.

RKM II 173, 122 (51) < Rõuge khk., Tealase k. - Kalev Kalkun < Marie Kirbits, s. 1885 (1963) Sisestas Salle Kajak 2006, kontrollis Mare Kõiva

Ku sanna mintäs, üteldäs:

"Jummal sekä' sannakõnõ.

Mõru ussõ, makus sisse."

RKM II 329, 353 (14) < Rõuge khk., Jaanipeebu k. - Anu Korb ja Imbi Rettau < Berta Valt, s. 1907 (1977) Sisestas Salle Kajak 2002, kontrollis Anne Kaaber 2002, parandas Kairika Kärsna 2003

Kui saunan olti ja üts tullin manu, üteldi: "Jummal sekka!"

RKM II 329, 447/8 (12) < Rõuge khk., Rõuge v., Ruuga k. - Anu Korb ja Imbi Rettau < Linda Kõiv, 59 a. (1977) Sisestas Salle Kajak 2002, kontrollis Anne Kaaber 2002, parandas Kairika Kärsna 2003

Saunaütlemisi:

Kui visati kapaga vett kerisele, öeldi:

"Silmad selges,

käed kerges,

aituma, aituma!"

RKM II 329, 448 (14) < Rõuge khk., Rõuge v., Ruuga k. - Anu Korb ja Imbi Rettau < Linda Kõiv, 59 a. (1977) Sisestas Salle Kajak 2002, kontrollis Anne Kaaber 2002, parandas Kairika Kärsna 2003

Kui saunast välja mindi, öeldi:

"Jää jälile,

astu asemele!"

Läte: Lõunõ-Eesti perimüse portaal www.folklore.ee/lepp, kaetu põimukuun 2011

Sannan tennämine

Vihtmise aigu loeti tenosõnnu, miä võidsõ küländ mitund muudu olla. Loetu om säänest tenno:

*Aitümma vihtjalõ, aitümma sannakütjalõ, sausiüijale,
aitümma viituujalõ ja vihahaudjalõ.*

Jummal, anna tervüist käele-jalalõ, luulõ ja lihalõ.

Jummal, anna pikka ikä ja avvu korgõt.

Sada aitümmat, tuhat aitümmat uihtmisõ iist.

*Aitümma viituujalõ ja viha haudjalõ, aitümma sanna kütjälõ, sausiüjalõ' aitümma puulahkjalõ.
Jummal hoia hobõsõskõist, kiä puu vidi.*

Tennädä võidsõ ka sanna ehitajat, sanna palkõ vidäjät, , kerese kivve korjajat, peremiist, maaimmä, taivaessä ja tõisi sanna hädüse iist hoolõnsaisjit.

*Aiteh, aiteh, viituujallõ,
aiteh, aiteh, armas Jessukõnõ,
jää jälilõ ja astu asõmallõ,
mõsõ vihu iin ja vihu perän,
lasõ meid vaesid patatseid vahel vihtu.*

Ku tõne sinno vihel, sõs loeti:
*Käe' kerges, silmä' selges, jala' virgas!
Antagu Jumal sullõ häd sõnna suuhtõ
Ja tarka miilt pähä'!
(Urvaste khlk)*

Vihleja tennäminõ Setomaalt:
*Jummal vihu ja savvuda sinnu kah tulõvatsõh tooh
ilmah, nigu sa minnu vihut!
Käekese kergest, silmäkese selgest,
sada aastaga elämä ja hüvvi päivi nägemä!*

Rõugõst üles märgit vihtmissõna:

*Aitümma, aitümma, sannakütjälõ,
sausõõtjälõ, veetoojalõ,
vihahaudjalõ, puulahkjalõ!*

Urvastõst üles märgit tenosõna:

*Aituma, aituma, sannakütjälõ, sausõõjälõ!
Aituma, aituma, viitoojälõ, vihahaudjälõ!
Aituma, aituma, puutoojälõ, haluraiujälõ!
Aituma, aituma!*

Ku latsi edimest kõrda sannan vihuti, loeti kah sõnnu manu. Nii om Põlva kihlkunnast teedä lugimisõ:

Poiskõsõlõ (Põlva khlk) :

*Tsopo, tsopo, pojakene,
kiltres, kubijas,
aia pääle haukjas,
mulgu pääle murdjas!*

Tüdricklatsõlõ (Põlva khlk):

*Kasva, kasva suures!
Vagas nigu tuvikene
ja lenda üles nigu päivi.
Kojõ kangast virgaste
Ja ketra vokki targaste!*

Ku lats nellänädälidselt sanna viidi, a lats peris terve es tundu (es kasu, iksõ pallu vai oll muidu rähklõja), võtsõ vana naanõ latsõ ja vei sanna laba pääle, vihel tedä häste, vinut liikmit, tasosi ja sobisi manu:

*Sopu, sopu soonõ peale,
keväjätse kintsu peale,
valu varõsõlõ, halu harakalõ,
mustalõtsirgulõ muu tõbi.
aitüme ahjokütjälõ,
viituujalõ, vihahaudjalõ,
sannakütjälõ, lõnuhiitäjälõ.*

Rõuge khlk (Eesti loitsud, lk 261)

Latsõ vihtmise man loeti (Sangaste khlk):

*Varese vaakma, kanapoja kaakma,
tsiauni hõlma, laits magama.
Maka ööse, maka päivä.*

Wiedemanni üleskirotus (1, 276):

*Sau, sa sanna kiitmäst,
viht, sa silmävesi vihtmäst.
Kes hää poig, saa hää meelt,
kes halv poig, saa silmävett.*

Hargla: Kui lapsest loputusvesi üle valati, siis öeldi

*Lats üles, vesi alla, käe kerges, silma selges,
hääd sõnna suuhõ, tarka müilt pähä!*

Tütte vihtlemise sõna (Wiedemann 3, 111/20)

*Sopp, sopp, tütrekene,
so au nii kõrgehe kui kuu.
Sopp, sopp, tütrekene,
So au nii korgehe kui pääv.
Sopp, sopp, tütrekene,
So au nii korgehe kui taivas.
Kõik poisi pääle kaegu
ja kübara kõik küsigu.
Kõik salgu sino saapasääre,
kõik kao pääle kaegu,
ilma iks ilusa pääle,
vereva virve põse pääle.
Saagu sa kõrges kuslapuusa,
verevisa vislapuusa,
kõrgehembast kuslapuusta,
verehembast vislapuusta.
Hiusse helke, pää sul päike,
hiusse helke hirremõtsan,
pää sul pälke pahnämõtsan,
kohe hius sul helkähäti,
kohe pää sul pälkahati.
Sinna mõtsa murdanessa,
sinna sallu sattenessa.*

Läte: raamatu Eesti loitsud lk 275 ja Kuis vanal Võromaal eleti .

RKM II 53, 13/4 (3) < Urvaste khk. - Leili Kannukene (1956) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2005, kontrollis Mare Kõiva 2005

Kui saunas teisel selga hõõrutakse, siis ütleb see, kellel hõõrutakse, et
Aitümmä! Käe kerges,
silma selges, au kõrges,
igä pikäs!

RKM II 135, 580 (3) < Urvaste khk., Antsla I. - Jüri Konksi, Antsla keskkooli õpilane < Emilie Konksi, 77 a. (1961) Sisestas Salle Kajak 2005, kontrollis Mare Kõiva 2007

Vanasti öeldi saunas:
Aitüma, aitüma taevaesäle,
Aitüma, aitüma leiliviskajale,
Aitüma, aitüma saunakütjale
Aitüma, aitüma seljanühkjäle.
Käekese kerges, silmäkene selges!

RKM II 173, 12 < Urvaste khk., Antsla I. - Eevi Aaspalu < Leontiine Aaspalu, 45 a. (1963) Sisestas Salle Kajak 2006, kontrollis Mare Kõiva

Saunas, laval, kui viheldi, üteldi järgmised sõnad:
Aituma taivaesäle,
aituma sannakütjalõ,

aituma viituujalõ.
aituma, aituma, aituma.

RKM II 227, 371/2 (7) < Urvaste khk., Kärjala m. - Regina Praakli < Anna Vaher, 68 a. (1967) Sisestas Salle Kajak 2006, kontrollis Mare Kõiva 2007

Kui sannan viheldi, sis loeti:

Attüma, attüma,
sannakütjale,
sausüüjale,
vihahaudjale,
viituujale.
Käe kerges,
silma selges,
attüma, attüma!

ERA II 63, 457 (68) < Urvaste khk., Urvaste v., Verioja t. - Richard Viidebaum < Pauliine Jeret (s. Kõdar), 73 a. (1933) Sisestas USN, kollatsioneeris Mare Kalda, redigeeris Maarja Oras

Aituma, aituma
sannakütjale, sausuüjale!
Aituma, aituma
viituujale, vihaudjale!
Aituma, aituma
puutuujale, haluhaarjale!
Aituma, aituma!

RKM II 57, 293 (14) < Vastseliina khk., Meremäe v., Obinitsa k. - Herbert Tampere < Hemmo Mast, 54 a. (1953) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2005, kontrollis Mare Kõiva 2005

Saunas tänati:
At'tuma, at'tuma, at'tuma
sannakütjale, sausuüjale,
vihahaudjalõ, viituujale,
keressekivi kergitäjale,
sannapalgi pandjalõ!

RKM II 290, 411 (23) < Vastseliina khk., Hanikase k. - Lilia Briedis < Emma Kütt, 73 a. (1972) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2006, kontrollis Mare Kõiva 2008

Aituma saunakütjale,
aituma veetoojale ja
vihahaudjale,
aituma sausuüjale.

RKM II 364, 182 (18) < Vastseliina khk., Räbo k. < Sute k. - Kristi Salve < Hilda Piirisild, 75 a. (1980) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2007, kontrollis Mare Kõiva 2008

„Aitäh vihahaudjale,
aitäh viituujale,
aitäh sannakütjale!“
Vanna' ütli iks, olli nuu sannatennaja'.

nakas sälg sügelema. Vana kuuga om pehmem pesemine.

RKM II 364, 452 (4) < Vastseliina khk., Pulli k. < Härma k. - Anu Vissel < Adele Taim, 75 a. (1982) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2007, kontrollis Mare Kõiva 2008

Vanemad inimesed ütlesid:
Aitüma sannakütjale,
aitüma sausuüjale,
aitüma viituujale,
aitüma vihahaudjale.
Kui sanna minti, tohi-is „jõudu“ ütelda. Pidi üttelema: „Silma selges, käe kerges!“
(Viimatsel otsal üteldi „valges“.)

E 8° XII, 90 (295) < Rápina khk. - M. J. Eisen < Ella Hekter (1932-1933) Sisestas Pille Parder 2003 [ns/saun]

Vihtleja tänu. Et vihtlemisest kasu oleks, pidi vihtleja viheldes ikka tänama. Tänu kuulus nõnda:

Aitäh veetoojale,
aitäh vihahaudjale,
aitäh su käele,
aitäh su jalale,
aitäh su südamele!

RKM II 179, 167 (22) < Rápina khk., Tooste k. - Paulopriit Voolaine < Ida Mustson, s. 1887 (1964) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2006, kontrollis Mare Kõiva 2007

Kes sannast vällä tulõ, ütles:
"Aiteh sannakütjale,
sausüüjale,
vihahautajale,
viituujalõ!"

RKM II 347, 504 (17) < Rápina khk., Meeksi k. < Võnnu khk., Pedaspää k. - Aare Väljaots < Anna Bulkin, 80 a. (1980) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Mare Kõiva 2008

Pääle sanna üteldi:
aitäh sanna kütjale,
aitäh vii toojale.

RKM II 348, 133 (5) < Rápina khk., Aravu k. - Erna Tampere < Irene Toim, 67 a. (1980) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Mare Kõiva 2008

Kui saunas viheldi üeldi:
Aituma saunakütjale,
aituma veetoojale,
aituma puutoojale,
aituma vihahaudjale.
Muidu neid võib panna kui palju kõik, kes sääl olid.

RKM II 348, 150 (22) < Röpina khk., Köstrimäe k. < Röpina khk., Leevaku k. - Erna Tampere < Linda Zupsmann, 68 a. (1980) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Mare Kõiva 2008

Kui ma siia mehele tulli, sis mehe vennanaisel oll naid saunasõnu:
Aituma, aituma veetoojale,
aituma, aituma vihahaudjale,
aituma, aituma sausõojale,
aituma, aituma sannakütjale.

RKM II 62, 320 (4) < Rõuge khk. - Elmar Päss < Alma Pettäi, 55 a. (1956) Sisestas Salle Kajak 2002, kontrollis Mare Kõiva 2005

Sannavii tuujale
(Lugi, es laula:)
Aitumma, aitumma,
viituujaalle!
Aitumma vihahaudjale.
Jummal hoia hobesekõist,
kes jäl! puutuujja oll!

RKM II 346, 558 (2) < Rõuge khk., Väike-Ruuga k. - Kristi Salve < Juuli Kõiv, 85 a. (1977) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Anne Kaaber 2002, parandas Kairika Kärnsna 2003

"Suur tänu saunakütjale, viituujaalõ, vihahaudjalõ!" Nii mõni ütles, kui vihtles.

RKM II 28, 446 < Rõuge khk. - Tiit Kõiv < Oja Liisu (1992) Sisestas Salle Kajak 2009

Lgp. rahvaluule kogujad.
Kirjutan teile salmikese, mida lugesid vanemad naised noortele tüdrukutele saunas, kui noored vanadel selga pesid. Salm on pärit Võrumaalt Rõuge vallast Väike-Ruuga külast kus emas minu ema - sündinud 1906. a., aga salmi lugeja oli Oja Liisu.
Aituma, aituma
käe kerges, silmä selges,
hääd hobõst tii sõita
hääd miist üü maada.
Aituma, aituma.

RKM II 329, 447/8 (12) < Rõuge khk., Rõuge v., Ruuga k. - Anu Korb ja Imbi Rettau < Linda Kõiv, 59 a. (1977) Sisestas Salle Kajak 2002, kontrollis Anne Kaaber 2002, parandas Kairika Kärnsna 2003

Saunaütlemisi:
Kui visati kapaga vett kerisele, öeldi:
"Silmad selges,
kæed kerges,
aituma, aituma!"

RKM II 329, 448 (13) < Rõuge khk., Rõuge v., Ruuga k. - Anu Korb ja Imbi Rettau < Linda Kõiv, 59 a. (1977) Sisestas Salle Kajak 2002, kontrollis Anne Kaaber 2002, parandas Kairika Kärnsna 2003

Kui kellegi selga pesti, tänati pesijat:
"Aituma sauna kütjale,
vee toojale, vihahautajale!"

RKM II 394, 148/9 (21) < Paide l. < Rõuge khk., Palometsa k. - Leida Aaresild < Leida Aaresild, s. 1929 (1985) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2007, kontrollis Mare Kõiva 2009

Last õpetati saunakütjale tänulik olema. Laps pidi ütleva:
aituma sannakütjale,
aitumä viituujaalõ,
aitumä vihahaudjalõ,
aitumä sausüüjaalõ,
aituma aituma.

Latsi vihtlemise ja uhtmisõ man üteld sõna:

RKM II 53, 203 (2) < Urvaste khk., Sangaste v., Restu II k. - Salme Kaarus < Aliide Kaarus, s. 1908 (1956) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2005, kontrollis Mare Kõiva 2005

Kuidas lapsi saunas vihutakse
Kui last saunas pesetakse, antakse esimene löök vihaga (viht) pähe, muidu hakkavad riided kiiresti lagunema. Seejärel üteldakse:
Sopp, sopp, pojakõnõ,
kiltris, kubjas,
ei mitte kutsu Kolga vargas.
Varõsõlõ valu,
harakalõ halu,
mustalõ linnulõ muu tõbi.

RKM II 70, 396/7 < Urvaste khk. - Elfriede Siil (1945/55) Sisestas ja redigeeris Mare Kõiva 2006

Urvatamissalmidel Urvastes on mitmeti sarnasust vihtlemissõnadega, mis omakorda jällegi tõendab, et need kaks (urvatamine ja vihtlemine) peavad olema üheliigilised mõisted.
Kui endisajal Urvastes viheldi lapsi, siis vihtleja (näit ema) ütles järgmised vihtlemissõnad, kui ta vihtles last:
Ait, ait, ait!
Kæe kerges, silmä selges,
jala virgas juuskma.
Harakalõ halu, varõsõlõ valu,

mustalõ tsirgulõ muu tõbi.

Need sõnad lausuti vihtlemise kui tegevuse ajal, mitte enne ega pärast vihtlemist.

Märkus 1: halu-sõna on värsivormiline moonutus hala-sõnast, kuna värsi lõpul oleva sõna (valu) tõttu tekib siseriim (halu). Seega siin halu = hala 'hädakaebus, kurtmine'.

RKM II 210, 181 (56b) < Rápina khk., Rasina v., Matsisaare k., Kagova t. - Mall Proodel < Ida Poska, 84 a. (1966) Sisestas Salle Kajak 2006, kontrollis Mare Kõiva 2007

Latsi vihuti:

Tsopa-tsopa soone pääle,
aitäh hnna rootsu pääle,
mõrripidi ja surripidi.

Vana Säärü Mari kui meid vihtle, siis too alati lauli:

Mõrripidi ja surripidi.

ERM 151, 75 (1) < Rõuge khk., Kasaritsa v., Kabuni k. - Alide Tirol < Mari Kabun (1920) Sisestas Merje Susi 2001, kontrollis Salle Kajak 2007

Vihtlemise laul.

Sip, sip seerekese,
Vip, vip veerekese.
Punane poisse meelest
Mesine meeste meelest
Ubina hõngu
Marja makkus
Poisid pääle paimenda.

RKM II 62, 179 (9) < Vastseliina khk., Pulli k. - Elmar Päss < Olga Grünthal, 77 a. (1956) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2005, kontrollis Mare Kõiva 2005

Vanaimä, kui sannah viht:

Sopp, sopp sanna,
viitkas saardas,
ei mitte kutsa kolgas vargas!

RKM II 364, 182 (19) < Vastseliina khk., Räbo k. < Sute k. - Kristi Salve < Hilda Piirisild, 75 a. (1980) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2007, kontrollis Mare Kõiva 2008

Latsi vihuti iks, lellanase imä üteli: „Sirges, virges, targas, kuulsas!“ Mi lauli jal, et: „Pundsu, küüdsä, küüra, kühmal!“ Sis sai vihakantsuga ka ropsata.

EÜS IX 1451 (35) < Rápina khk., Rápina v., Kõnnu k. - A. O. Väisanen, A. Nirk, R. Tamm < Mari Noorhani, 67 a. (1913) Sisestanud USN, kontrollis Mare Kõiva 2010

Saunas vihtlemise laul.

Sipa-sipa siiri pite,
vipa-vipa viiri pite.
Seh-seh sitamulk,
nah-nah naba vars.

RKM II 394, 148 (19) < Paide I. < Rõuge khk., Kasaritsa v., Palometsa k. - Leida Aaresild < Leida Aaresild, s. 1929 (1985) Sisestas Salle Kajak 2002, kontrollis Anne Kaaber 2003, parandas Kairika Kärnsna 2003

Laps saunas.

Emä pesi saunas tütarit ja luges:

"Sirgõs, virgõs, üle külä kuulsas."

Kade naabrinaine aga nõidus sauna taga:

"Krüntsü, prüntsü, krüntsü, prüntsü."

RKM II 394, 148 (20) < Paide I. < Rõuge khk., Palometsa k. - Leida Aaresild < Leida Aaresild, s. 1929 (1985) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2007, kontrollis Mare Kõiva 2009

Lapsele valati saunas pärast pesemist vett peale ja öeldi:

Mi' lats üles, vesi alla
Mi' lats üles, vesi alla.

RKM II 394, 148/9 (21) < Paide I. < Rõuge khk., Palometsa k. - Leida Aaresild < Leida Aaresild, s. 1929 (1985) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2007, kontrollis Mare Kõiva 2009

Last õpetati saunakütjale tänulik olema. Laps pidi ütleva:

aitüma sannakütjäle,
aitüma viituujäälõ,
aitüma vihahaudjalõ,
aitüma sausüüjäälõ,
aitüma aitüma.

RKM I 31, 273 (9) < Rõuge khk., Kasaritsa k. - Tuuli Eksin (1993) Sisestas Salle Kajak 2009

Saunas käies ütles emä, kui meile loputamise ajal vett peale valas:

Lats üles („üles“ - tõusva tooniga),
vesi alla! („alla“ - langevaga).

ERA II 126, 588 (29) < Rõuge khk., Rogosi v., Murati m. - Amanda Raadla < Otto Mintka, s. 1883 (1936) Sisestas Salle Kajak 2002, redigeeris Mare Kalda

Ku ämmämuur om latse vasta võtnu ja lätt sanna laude pääle vihtma, sis viht ta kergelt last ja luge:

"Sopu, sopu soone pääle,
keväjädse kinsu pääle,
kiltris, kubijas
ja varessile rüüvlis."

RKM II 364, 190 (20) < Vastseliina khk., Mära k. - Kristi Salve < Helena Pant, s. 1899 (1980) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2007, kontrollis Mare Kõiva 2008

Ku latse olli mõstu, naati uhtma, sis üteldi: „Vesi alla, latse üles!“

Ku vihtlejas oll tütrik, sõs tennäti:

RKM II 135, 668 (4) < Urvaste khk. - Ülo Khõukna, Antsla keskkooli õpilane < Aleks Roht, 70 a. (1961) Sisestas Salle Kajak 2005, kontrollis Mare Kõiva 2007

Vihtleja tänu
Saunas luges vihtleja järgmist:
Suur tänu sannakütjale,
sausüjjale,
viitujale,
vihahaudjale.
Käe kerges, silmä selges.
Kosja mingi, tõse tulgu,
kolmanda saisku kua takan.
Hõrakmarja hõngulise,
mustikmarja muulise.

RKM II 227, 372 (7a) < Urvaste khk., Kärgula m. - Regina Praakli < Anna Vaher, 68 a. (1967) Sisestas Salle Kajak 2006, kontrollis Mare Kõiva 2007

Ja kui nuur tüdruk vihel vanna, sis vana ütөл viil perrä:
Soovin sulle pal'lo nuurmehi,
kosja tulgu, tõse mingi,
attümä, attümä!

ERA II 22, 803 < Räpina khk., Orava v., Rebasmäe k. - Linda Rebane < Liine Siilbaum, 49 a. (1930) Sisestas USN, kontrollis ja redigeeris Mare Kalda

Sopp, sopp, tütrekene,
maaska maulises, ubina hõngulises,
meeste meelest mestses,
poiste poolest punatsõs;
sopp, sopp, tütreke,
kosjä tulku', tõsõ' minku'
kolmanda kullõlgu kua takah.

RKM II 348, 126/7 (8) < Räpina khk., Aravu k. - Erna Tampere < Adeele Pungar, 69 a. (1980) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Mare Kõiva 2008

Pruutele loeti vanast sannan:

Aituma, aituma,
aituma, sauna kütjale,
maaska maolises,
ubina hõngulises,
kosa tulgu, tõsõ minku,
kulmanda käigu kulleman.
Tuhhat saani tuleman,
sada saani saisman.

RKM II 348, 218 (20) < Räpina khk., Tooste k. - Erna Tampere < Salme Härberg, 72 a. (1980) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Mare Kõiva 2008

Kui sauna mindi ja teised saunas olid sis üteldi: "Jumal sekka!" Saunalised ütlesid vastu: "Jumal hää mees!" Täna:
aituma saunakütjale,
aituma veetoojale,
aituma vihahaudjale.
Tütarlastele üteldi veel nii:
Kosja' tulku, teise minku,
kolmanda kullelgu kua takah.

RKM II 62, 124 (6) < Rõuge khk., Lõvaski t. - Elmar Päss < Alide Raudsepp, 56 a. (1956) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2005, kontrollis Mare Kõiva 2005

Sanna laul
(Vihtlemisel täna tiütarlasi)
Aitumma, aitumma, aitumma!
Kosja' tulgu, tõisõ' mingi,
kolmanda' maah kullelgu.
Tapelgu tanumih,
vihelgu värävih'.
Mustika muudu,
hõrahka hõngu,
siniilli niakko!
Mäne poiss näo näge,
tuu perrä naard!
Aitumma, aitumma, aitumma!
Vanaema tänusõnad noorele neiole vihtlemise eest, mida õeldi ilma viisita.
Küsimusele, "kas mänestki pruuki ol' tuu man?", vastati: "ei olõ parla meeheh!"

ERA II 156, 576/7 (11) < Rõuge khk., Kasaritsa v., Lõvaski t. < Rõuge khk., Saaluse v., Voki k. - Ludvig Raudsepp < Mari Raudsepp, 68 a. (1937) Sisestas Eva-Kait Kärblane 2001, kontrollis Kadi Sarv, parandas Lennart Peep

Aitumma! aitumma!
Koso tulgu, töösõ mingu
kolmanda' maah kullõigu,
tapõlgu tänävil, vihõlgu värävil,
Musikka muudu, hõrahka hõngu
Sinillili näkko!
Määnepoiss tuu näo näge
tuu perrä naard:
Hahhahhaa...!
Aitumma! aitumma!
Koso tulgu jne.

Seda värssi loetakse saunas, kui selga tõmmatakse vihaga üksteisel, lugeja on see, kellel selga vihaga tõmmatakse ja ta loeb nii ruttu, et selja tõmbaja (hästi) arugi ei saa. Harilikult loevad seda naised.

RKM I 28, 446 < Rõuge khk. - Tiiu Kõiv < Oja Liisu (1992) Sisestas Salle Kajak 2009

Lgp. rahvaluule kogujad.

Kirjutan teile salmikese, mida lugesid vanemad naised noortele tüdrukutele saunas, kui noored vanadel selga pesid. Salm on pärit Võrumaalt Rõuge vallast Väike-Ruuga külast kus emas minu ema - sündinud 1906. a., aga salmi lugeja oli Oja Liisu.

Aituma, aituma
käe kerges, silmä selges,
hääd hobõst tii sõita
hääd miist üü maada.
Aituma, aituma.

Läte: Lõunõ-Eesti perimüse portaal www.folklore.ee/lepp, kaetu põimukuun 2011